

Wi'ix ojts ja tsa'any wyä'kyxy ma it naaxwiiny

Tii ko uk wyojmu'utë

Yë'ë ojts tja'ay tkiipy ya'atë käjpyxy
mëtyä'äky: Simón Martínez Morales

Wiiknäëpë'am y'aaw y'ayuuk

Colmix tē pyutēkē ets yē noky kyojēty

Wiiknēepē'am
COLMIX, 2021

Wi'ix ojts ja tsa'any wyä'kyxy ma it naaxwiiny

Kajpxpë mëtyakpë: Constantina Hernández López

Tii ko uk wyojmu'utë

Kajpxpë mëtyakpë: Epifanio Martínez Hernández

Pën ijxpäjtn yakkojypy: Mitzy Juárez

Wi'ix ojts ja tsa'any wyä'kyxy ma it naaxwiiny

Jëtu'un yë mëjja'aytyëjk tñimëtya'aktë ko tëëyëp, tääjëk ijty tu'uk kiixy'u'unk ku'ooky'u'unk ojtsëk ja tyaak nyi'o'ktu'utyë ets yë'ëjëk mëët ja tyëëty wyi'imy. E koojëk ja xëëw po'o nyajxy täätsëk ja tyëëty ojts twooy wiinkpë ja to'oxytyëjk, ja kyutaak.

Ja Matsa'a, ku'ooky'u'unk, ëxëëkëk ijty ja kyutaak tyunyë, ka'apëk ijty tsyokyë ets nëkooyëk ijty tyuumpë'ajtënë. Täätsëk tu'kxëëw ojts yajkexy mokpatsëëmpë ma ja tyëëty morkkam tmëëtëtyën.

Koojëk ja Matsa'a tsuu wyinpijty tu'kkatsyëk ja mok tmëëjajty täätsëk ja kyutaak ojts jyoot'ampëjky. Komjopy, täätsëk ojts nyijkyxy ma ja morkkamën tääts t'ijxy ko ka'ap ënety jap ja Matsa'a ja mok të ttsiky.

—Yë mnëëx mye'typy yë mok ma wiinkja'ay kyamën,
—jëtu'un t'ënëmaay ja nyiiye'eytyëjk mëët yë äkkë.

Tääts ja Matsa'a ja kyutaak ijty wyopyë tsyiikyë.

Komjöpom yajkäjxkojnë ja Matsa'a mokpatsëempë jatëkok. Täätsëk ojts nyijkyxy ma ja tyeety ja myokkamën e japëk kam'ijtkujky ja tyuj tnajtswijtsë jä'ä koo kë'em ijty ja tuj jap y'utsy. Täätsëk jap nëë'akë'p nyijkyxy, japëk nyaaxwe'ty ma tu'uk mëjtsato'okyën täätsëk tyëjkyë ëëpë.

*Tsajpkäpytyëërë, tsajpkäpytyëërë,
nkuu'uk nkutaakëts ka'apts xytsyoky.
Koots nja'ty mats njëën ntëjkën,
yi'iyëts nëë xymyoopy.*

Japtsëk nëëjoty pyëtsiimy ja To'okytsyä'äny täätsëk ja Matsa'a yajkwinipty, ojtsëk ja kyë'ë jyanëtsu'uty täätsëk nëëjoty jyamëtëjkë. Jëtu'unëk ja To'okytsyä'äny kyäjpyxy:

—Mijts njamëëtsënëjäämpy.

—Pen ëjts xymyëëttsëenëjaamp kwanëts xynyiitunëty, yë'ëts nteety mpuutëkëp jëtu'un yë to'oxytyëjk jya'ëmtoy, —jëtu'un ja Matsa'a y'atsooy.

—Tyamts mteety nmëëttunëty.

Japtsëk ja Matsa'a ja tyeety kamoty y'ixta'ayë, myëkäjpyxyë. Tääts ja To'okytsyä'äny t'ënëmaay ko wä'an nëjx ja tyeety t'ëtsoy.

Tsajpkäpytyëërë,
tsajpkäpytyëërë,
nkuu'uk nkutaakëts
ka'apts xytsyoky.
Koots nja'ty
mats njëën ntëjkën,
yi'iyëts nëë xymyoopy

—Maa enety mjapaaty, Matsa'a, tää ntyety'ixta'ay tu'k-kamoty, —jētu'un ja tyeety y'enëmaayë.

—Tëets nniye'eytyëjk npatnë, ets tsojk yë mmë't xy'ixy'atta'any, —jētu'un ja Matsa'a t'ëtsooy ja tyeety.

Ojtsëk kanaak ja xëew po'o nyajxy ko ja To'okytsyä'äny t'enëmaay ja Matsa'a ko tyeety enety jyaputëkëja'any.

—Yë'ëts mteety myok nmëenëjkxanëpëts ma tyëjkën, enëemë wä'an tu'uk mëjtutk tpëjktä'äky ma tëjkwiinën, wä'an tye'epy tu'uk to'oky jap tëkoty ets enëemë ko ka'ap jëen tjamëjety ko tmëtowëty taptts enety ja mok nko'oy, —jētu'un ja To'okytsyä'äny ja aaw ayuuk tyajky.

Jētu'un ojts tpaatuny ja Matsa'a. E ja kyutaak nëkooyëk t'ixanë pënën enety mëet ja kyunëëxy tsyëenë. Ko ma mëtëkëek'ok enety ja mok tnajtsëmën, ko ja kyutaak tmëtooy jap nye'emy tääts ojts ja tsiin tjamëjjë ets tkuutë'kyxy ja To'okytsyä'äny. Nëkooyë ojts jyoot'ampëjknë tääts jap kyeky.

—Nikana'ats nkoknëjkxanë ma mtëjkën, ets ka'apts mteety njëkmëenëjkxanë myok jä'ä ko tëets mkutaak xykyutë'kyxy, —jētu'un ja To'okytsyä'äny y'enäny ëwa'an ëwa'an.

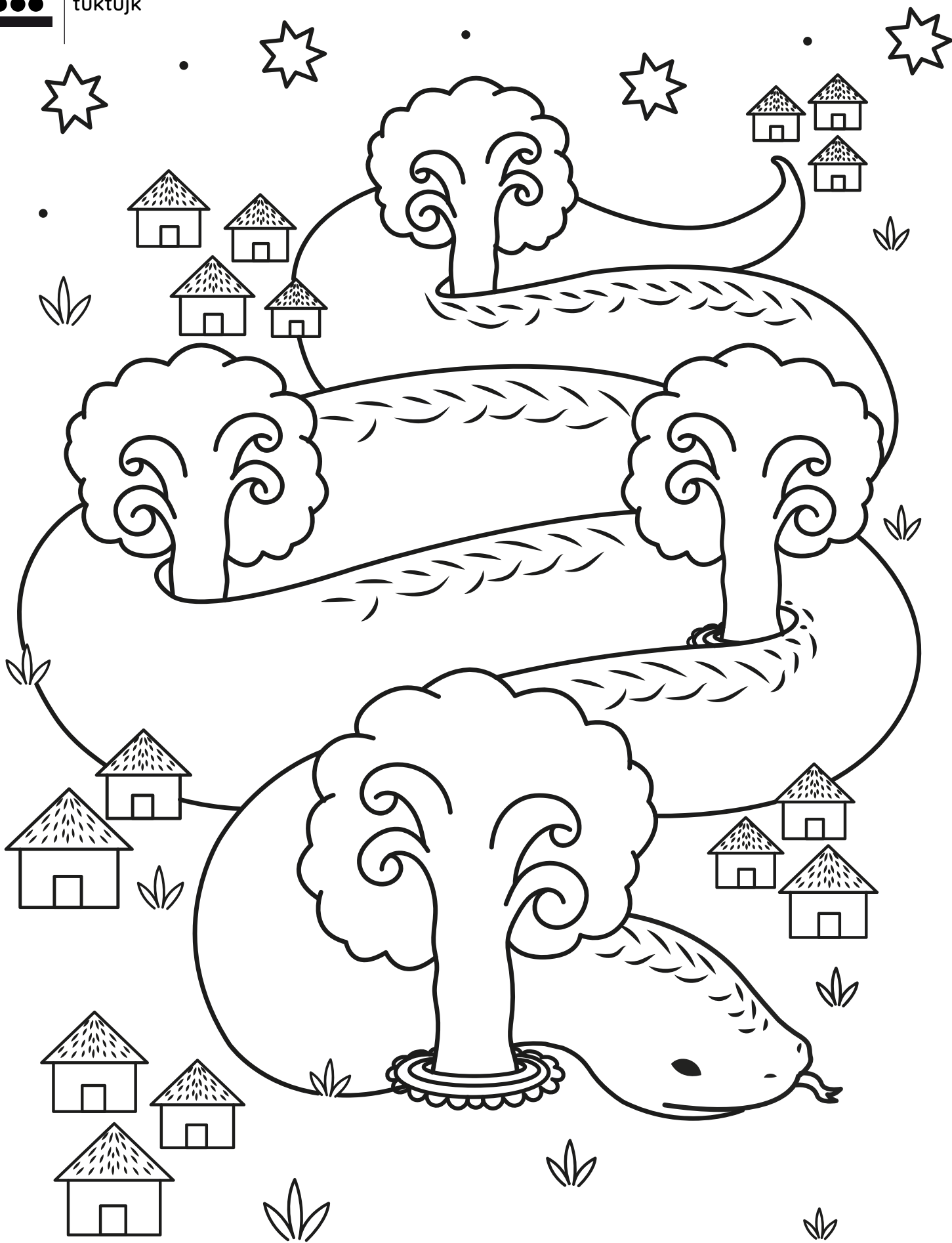
Ko ojts nyajtsjawë ja xëew po'o, tääts ja Matsa'a tniinäjkyxy ja tyeety ja kyutaak, jap ma tu'uk pi'k katsyën janty oy tsuj jap ojts tmëenäjkyxy may ja y'u'unk ets ko jyajty ma tyëjkën tääts ja kyutaak t'ënëmaay ko ka'ap tku'ëwijtstu'utëty tääpë ja katsy.

Ko ja kyutaak y'ijxtso'onë tääts ojts ja katsy tja'ëwa'atsy. Mëk tsyë'këyë ko kyuu'ijxë jap katsyotsy may ënety jap tsa'any'u'unk tääts ojts yyo'oywyakxta'atë.

Ko ja Matsa'a wyinpijty ma tyëjkën, ojts tpaaty tu'ktu'u ja y'u'unk, tääts twijtsmujky. Ko jap jyajty ma tyëjkën tääts t'ijxy ko ëwa'ats ënety jap ja katsy ets tukwa'ats, tää ënety ja y'u'unk yyo'oywyakxta'atë.

—Tää n'ënëëmë ko ka'ap xykyu'ëwijtstu'utëty tyaapë katsy ets ka'apts të xymyëmëtoy, nikana'ats yaa nkokwinpitanë ma tëjkën, —jëtu'un ojts mëk yujk'ëna'any Matsa'a.

Jëtu'unts ojts ja tsa'any yyo'oywyä'kxtë yyo'oytyëwtë ma it naaxwiinyën, paty tyam oy myaajëty muum npatmëty. Ets ja Matsa'a nikana'a ojts jyëkwiniptnë ma tyëjkën, jä'ä mëet ja To'okytsyä'äny tsyëenë ets jääyë nyëë'ëyo'oy nyëë'ënaxy ko tyu'uy pyoju. 🏠

Tii ko uk wyojmu'utë

Jëtu'un mëjja'aytyëjk tnikajpx tnmëtya'aktë ko yë uk y'ijxypy tii mëti'ipë ka'ap ja'ay t'ixyën. Patyën jëtu'un tnmëtya'aktë ko yë uk y'ix'ijt kwëntë'ajttëp yë wyintsënëty jä'ä ko y'ijxypy ja ëxëëk mëjku'u mëti'ipë y'ëxëëktunäämpyën yë wyintsën, ets nen y'ijx nyii-ja'awëtëp ko pën y'ooka'any.

Ko wyojmu'utë xëëny koots yë'ë nyiikajpxtëp ko jam ënety pën y'ooka'any tyëkoya'any ok jää ënety winë ëxëëkpë tyuna'any jyata'any.

Jëtu'unts ojts tu'ktëkok jyaty, jamëk tu'uk uk nëëkoyëkën tëy wyojmuunë, täätsëk ja wyintsën tjajoot'ampëjky.

—¿Tiijen ko nëkooyë mwojmuunë? ¿Tiijen m'ijxypy?,
—jëtu'unëk ja wyintsën kyajpxpëtsëëmy tyamëk ja kepy t'ixta'ay.

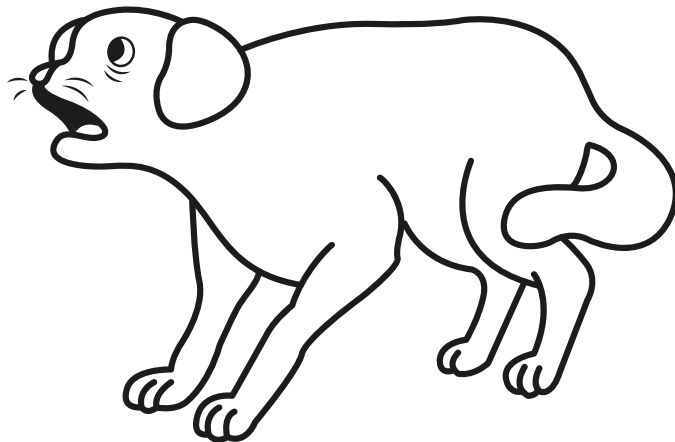
Koojëk t'ijxy ja y'uk je'eyëm ets wään ni'ik tyëjkënë wojmuupë, täätsëk twojpy, e ka'apëk ja uk y'ëmony.

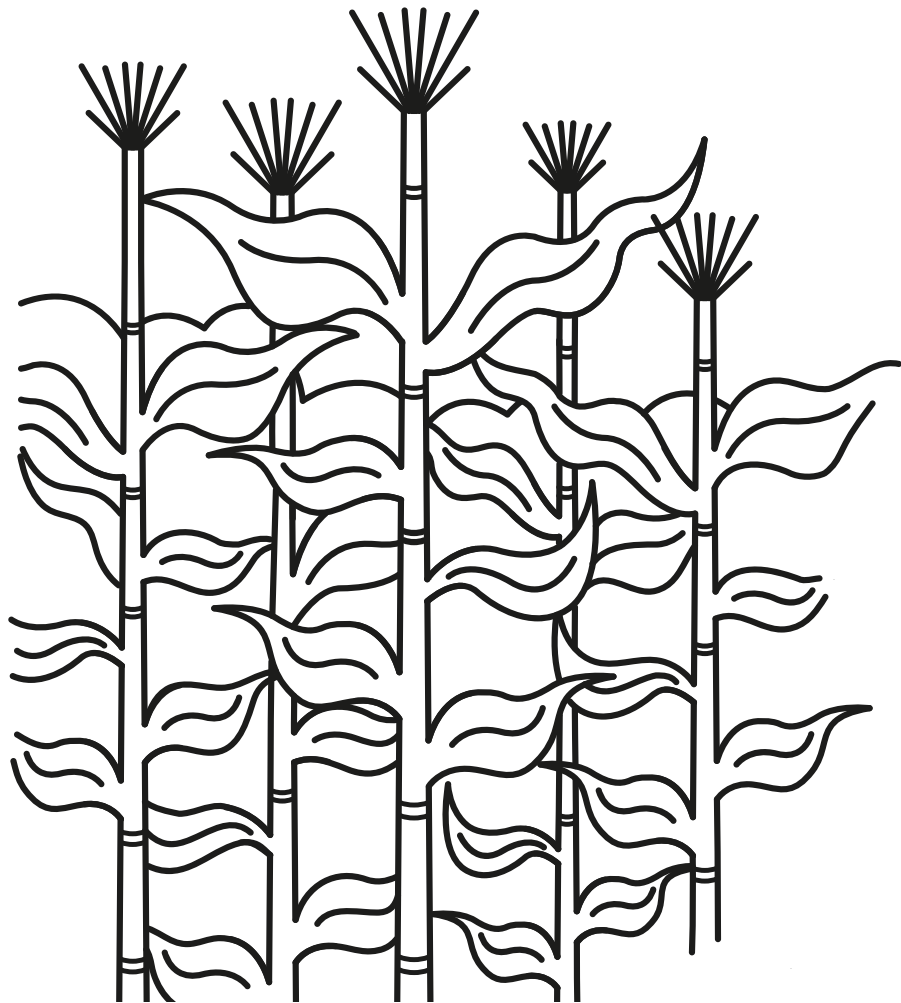

—Yë'ëts n'ixäämpy tiijen m'ijxypy, —jëtu'un t'ënëmaay
tyam tmajtsë'ëky ma kyëpajkën.

Täätsëk ja ukwintsën ojts ja y'uk ja wyintë'ëny tjanajkë
ets nyeetyukwinku'tsë.

Wäänëk jëtu'un y'ijty, kootsëk ojts jaxon y'ijxwä'äkyxy,
nëëkoyëkën tÿy ëxëëk mëjku'u t'ijxnë xiitsow yaatsow,
jëtu'unëkën tÿy tyukmiin tyukja'atënë, täätsëk ëtsuu
ëpoj pyë'ktso'onny, kë'emëk ojts nyeya'ookyë mëët ja
tsë'ëkë. 🏠

majtkëëk